

Міністерство оборони України

**Військовий стандарт 01.001.011
(Видання 1)**

Військова стандартизація

**Правила розроблення термінологічних
військових стандартів**

Міністерство оборони України

**Військовий стандарт 01.001.011
(Видання 1)**

Військова стандартизація

**Правила розроблення термінологічних
військових стандартів**

ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАДАННЯ ЧИННОСТІ

Прийнято та надано чинності: наказ начальника Управління стандартизації, кодифікації та каталогізації від 23.12.2020 р. № 76

Реєстраційний номер ОВС/000274

Чинний від 04.01.2021

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

Військовий стандарт 01.001.011-2020 (01) розроблено вперше.

ОБЛІК ЗМІН ТА ПОПРАВОК

Порядковий номер зміни, поправки	Дата і номер наказу про прийняття зміни, поправки	В якому місці документа розміщено зміну, поправку

ПЕРЕДМОВА

I. Цей військовий стандарт розроблено в Управлінні стандартизації, кодифікації та каталогізації. Розробники: **О.В. Бордюг; Р.І. Довженко** (керівник розробки), **В.П. Ковальчук; Д.В. Чуйков**.

II. Цей військовий стандарт погоджено з заінтересованими структурними підрозділами Міністерства оборони України (далі – Міноборони) та Генерального штабу Збройних Сил України (далі – ГШ ЗС України), видами Збройних Сил України (далі – ЗС України), органами військового управління, безпосередньо підпорядкованими ГШ ЗС України, які є замовниками (розробниками) військових стандартів.

III. Цей військовий стандарт призначено для застосування у Міноборони та ЗС України. Він може бути застосований іншими складовими сектору безпеки і оборони, організаціями з військової стандартизації, міжвідомчими робочими групами та робочими групами з військової стандартизації під час розроблення термінологічних військових стандартів.

IV. Міноборони не несе відповідальність за наслідки застосування цього військового стандарту не за призначенням.

V. Усі питання, що стосуються цього військового стандарту, направляти до Управління стандартизації, кодифікації та каталогізації.

ЗМІСТ

Вступ	5
1. Сфера застосування	5
2. Нормативні посилання	5
3. Терміни та визначення понять	6
4. Умовні позначки та скорочення	7
5. Мета та засади розроблення термінологічних військових стандартів	7
6. Порядок розроблення термінологічних військових стандартів	8
7. Зміст, побудова й виклад термінологічного військового стандарту	10
7.1. Структурні елементи термінологічного військового стандарту	10
7.2. Сфера застосування	11
7.3. Загальне пояснення	12
7.4. Основна частина (терміни та визначення понять)	12
7.5. Військові стандарти на скорочення	20
7.6. Додатки до військового стандарту	21
8. Правила прийняття термінологічних міжнародних стандартів як військових стандартів	23
8.1. Загальні положення	23
8.2. Виклад термінологічного військового стандарту, що розробляється на основі термінологічного міжнародного стандарту	24
Додаток: Бібліографія	26

ВСТУП

Цей військовий стандарт встановлює загальні норми стандартизування термінології, яка застосовується у сфері безпеки та оборони, шляхом розроблення термінологічних військових стандартів.

У процесі розроблення цього військового стандарту за основу взяті вимоги та положення національних стандартів ДСТУ 3966, ДСТУ 1.7 та союзної публікації НАТО AAR-77 (A) “NATO Terminology Manual” (Керівництво НАТО з розроблення термінології).

Приклади, що подаються в цьому військовому стандарті, мають виключно ілюстративний характер і можуть не відноситися до застандартизованої термінології.

1. СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

1.1. Цей військовий стандарт визначає засади та основні правила розроблення термінологічних військових стандартів (далі – ВСТ), у тому числі шляхом запровадження термінологічних стандартів НАТО та держав-членів НАТО.

1.2. Вимоги цього стандарту застосовуються разом з вимогами ДСТУ 3966 (в частині вимог до терміна та визначення поняття), ДСТУ 1.7 (в частині прийняття термінологічних міжнародних стандартів) та ВСТ 01.001.004 (у частині структурної побудови та оформлення військових стандартів).

1.3. Цей військовий стандарт поширюється на елементи термінологічної статті конкретного поняття, такі як термін, скорочення та визначення поняття, примітки та приклади.

1.4. Положення цього військового стандарту рекомендовано застосовувати в термінологічній діяльності всіх складових сектору безпеки і оборони, організацій з військової стандартизації, міжвідомчих робочих груп та робочих груп з військової стандартизації під час розроблення термінологічних військових стандартів.

2. НОРМАТИВНІ ПОСИЛАННЯ

Познака документа	Назва
ДСТУ 3966-2009	Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять
ДСТУ 1.7:2015 (ISO/IEC Guide 21-1:2005, NEQ; ISO/IEC Guide 21-2:2005, NEQ)	Правила та методи прийняття міжнародних і регіональних нормативних документів

Познака документа	Назва
ДСТУ ISO 639-1:2009	Коди для подання назв мов. Частина 1. Код Альфа-2 (ISO 639-1:2002, IDT)
ВСТ 01.001.004-2017 (03)	Військова стандартизація. Вимоги до побудови, викладення та оформлення військових стандартів
ВСТ 01.001.002.2020 (03)	Військова стандартизація. Терміни та визначення

Примітка. Чинність стандартів, на які є посилання в цьому стандарті, перевіряють згідно з офіційним виданням національного органу стандартизації – каталогом національних нормативних документів та виданням органу військової стандартизації – каталогом військових стандартів.

Якщо стандарт, на який є посилання, замінено новим або до нього внесені зміни, треба застосовувати новий стандарт, охоплюючи всі внесені зміни до нього.

3. ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

У цьому військовому стандарті вжито терміни та відповідні їм визначення, наведені в ДСТУ 3966, ВСТ 01.001.004, ВСТ 01.001.002.

Нижче подано терміни, додатково вжиті в цьому військовому стандарті, та визначення позначених ними понять:

3.1 визначення

Подання поняття за допомогою описового висловлювання, яке служить для встановлення його відмінності від споріднених понять

3.2 термін

Вербальне позначення узагальненого поняття конкретної галузі знань або тематики

3.3 поняття

Одиниця знань, яка створена унікальним поєднанням характеристик

3.4 застандартизований термін

Термін, поданий в національному чи військовому стандарті на терміни та визначення понять, у тому числі прийнятий шляхом запровадження стандарту НАТО чи держави-члена НАТО (див. також ДСТУ 3966).

Примітка. До застандартизованих не відносяться терміни, наведені в розділі “Терміни та визначення понять” нетермінологічних стандартів і які стосуються тільки військового стандарту, в якому вони подаються.

Термін “термінологічний військовий стандарт” поєднує у собі військові стандарти на терміни та визначення понять, військові стандарти на скорочення, військові словники та глосарії.

Термін “термінологічний міжнародний стандарт” поєднує у собі термінологічні стандарти НАТО та держав-членів НАТО.

4. УМОВНІ ПОЗНАКИ ТА СКОРОЧЕННЯ

У цьому військовому стандарті умовні позначки та скорочення наведені у тексті.

5. МЕТА ТА ЗАСАДИ РОЗРОБЛЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ВІЙСЬКОВИХ СТАНДАРТІВ

5.1. Військову термінологію стандартизують для того, щоб:

- а)** унормувати та затвердити у різних предметних сферах однозначне розуміння термінів;
- б)** сприяти ідентичності описання предметів постачання, що виробляються та постачаються для потреб оборони;
- в)** забезпечити системність формування термінології та узгодження її між відповідними органами сектору безпеки і оборони;
- г)** забезпечити однозначною термінологією програми діяльності та міжнародного співробітництва сектору безпеки і оборони;
- д)** сприяти якісному перекладу українською мовою термінів та визначень у процесі розроблення військових стандартів на основі міжнародних стандартів;
- е)** виявляти та усувати недоліки термінології, уживаної у документації сектору безпеки і оборони;
- ж)** забезпечити відповідність термінології в сфері безпеки і оборони правилам сучасного українського правопису.

5.2. Вимоги до розроблення термінологічних ВСТ:

- а)** розмежування складу термінів за термінологічними системами;
- б)** установлення відповідності термінологічних ВСТ складу і структурі поняттєвої системи у певній сфері військової стандартизації щодо повноти охоплення об’єктів та узгодженості їхніх зав’язків;
- в)** згармонізування, за можливості, термінологічних ВСТ зі стандартами на терміни та визначення понять різних рівнів (міжнародних, регіональних національних, військових) тієї самої предметної сфери;
- г)** урахування та використання, за несутеречливості, подібних за сферою застосування термінологічних міжнародних стандартів (словників, глосаріїв);

д) забезпечення доступності сприймання та однозначності термінів і визначень понять.

5.3. У процесі розроблення термінологічних ВСТ термінологія може долучатися з існуючих джерел або, за відсутності, розроблятися з урахуванням вимог цього ВСТ, ДСТУ 3966 та правил українського правопису.

5.4. Джерелами термінології для термінологічних ВСТ можуть бути:

- а) нормативно-правові (нормативні) акти;
- б) національні стандарти;
- в) військові стандарти;
- г) стандарти та керівні документи НАТО та держав-членів НАТО;
- д) стандарти інших країн;
- е) наукові праці;
- ж) періодичні видання;
- и) термінологічні бази даних;
- к) словники, довідники, енциклопедії тощо.

5.5. Не рекомендовано присвоювати ВСТ на терміни та визначення грифи обмеження доступу, незалежно від грифу документа, з якого долучаються чи в якому використовуватимуться відповідні застандартизовані терміни.

6. ПОРЯДОК РОЗРОБЛЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ВІЙСЬКОВИХ СТАНДАРТІВ

6.1. Виконання робіт із розроблення термінологічного ВСТ здійснюють у порядку, встановленому для розроблення військових стандартів, з урахуванням вимог, установлених цим ВСТ.

6.2. Тривалість робіт із розроблення термінологічного ВСТ не повинна перевищувати три роки.

6.3. Усі проекти термінологічних ВСТ, у тому числі ті, що розробляються на основі термінологічних міжнародних стандартів, підлягають погодженню з органом військової стандартизації та організацією, що здійснює стандартизацію у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України за напрямом лінгвістичного забезпечення та військової термінології.

6.4. Типові фази розроблення проекту термінологічного ВСТ:

а) складання, погодження та затвердження технічного завдання на розроблення проекту термінологічного ВСТ (далі – ТЗ);

б) пошук та аналіз попередніх даних щодо чинних національних та військових стандартів, а також словників, довідників тощо, які стосуються певної предметної сфери та суміжних сфер діяльності;

в) формування попереднього переліку термінів та визначень, що становитимуть терміносистему (об'єкт стандартизації) і відображатимуть її зв'язки з іншими терміносистемами;

г) розроблення першої, другої (наступної) та остаточної редакції проєкту ВСТ;

д) формування справи ВСТ;

е) технічна перевірка справи ВСТ;

ж) прийняття ВСТ;

и) реєстрація ВСТ;

к) видання та розповсюдження ВСТ.

6.5. Розроблення проєкту термінологічного військового стандарту

6.5.1. Для полегшення процесу стандартизування рекомендовано розпочинати розроблення проєкту ВСТ з упорядкування термінів та визначень за рівнями ієрархії й елементами опису, сформувавши таблицю з переліком термінів з усіма синонімами, іншомовними термінами-відповідниками, джерелами інформації.

6.5.2. Стандартизуючи терміни, треба їх всебічно проаналізувати, щоб прийняти ті, які відповідатимуть основним вимогам до термінів, і відхилити неточні чи помилкові (недозволені) терміни, а також суперечливі й застарілі, які не відповідають сучасному рівневі знань.

(ДСТУ 3966)

6.5.3. За потреби у процесі розроблення проєкту ВСТ залучають експертів відповідної предметної сфери чи суміжних сфер, щоб забезпечити коректне викладення та однозначне тлумачення терміна та його визначення.

6.5.4. Під час складання проєкту ВСТ потрібно звертати увагу на відповідність структури розділів ВСТ структурі системи понять, повноту, цілісність, взаємозв'язок і взаємоузгодженість термінів і відповідних визначень, які належать до цієї системи понять.

6.5.5. Текст термінологічного ВСТ має відповідати таким загальним вимогам:

а) логічність викладу і побудови розділів, підрозділів, терміноstatей;

б) однозначність розуміння;

в) стислість викладу;

г) точність використовуваних понять (вжитих термінів)

6.6. Справу термінологічного ВСТ формують, оформлюють та подають на технічну перевірку у порядку, передбаченому в [1].

6.7. Технічну перевірку справи військового стандарту на терміни та визначення виконує орган військової стандартизації згідно з [1]. Під час технічної перевірки перевіряють:

- а) комплектність справи ВСТ;
- б) відповідність побудови, викладу, оформлення та змісту проєкту термінологічного ВСТ вимогам цього ВСТ;
- в) повноту й цілісність поданої терміносистеми;
- г) системність термінів і наявність їх у нормативно-правових актах, національних та військових стандартах;
- д) відповідність проєкту ВСТ законодавству України;
- е) відповідність тексту проєкту ВСТ нормам українського правопису;
- ж) ступінь ідентичності, правильність методу прийняття (для ВСТ, яким запроваджується термінологічний міжнародний стандарт).

6.8. Прийняття, реєстрацію, видання та розповсюдження термінологічного ВСТ здійснює орган військової стандартизації у порядку, передбаченому в [1].

7. ЗМІСТ, ПОБУДОВА Й ВИКЛАД ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ВІЙСЬКОВОГО СТАНДАРТУ

7.1. Структурні елементи термінологічного військового стандарту

7.1.1. Термінологічний ВСТ складається зі структурних елементів, наведених в таблиці 1:

Таблиця 1. Структурні елементи термінологічного ВСТ

Термінологічний ВСТ	Термінологічний ВСТ, що розробляється на основі термінологічного міжнародного стандарту
обкладинка	обкладинка
титульний аркуш	титульний аркуш
адміністративні інформаційні дані	адміністративні інформаційні дані
передмова	передмова

Кінець таблиці 1

зміст	зміст
вступ	національний вступ
сфера застосування	передмова до термінологічного міжнародного стандарту
нормативні посилання	сфера застосування
загальне пояснення	нормативні посилання
основна частина (терміни та визначення)	національне пояснення
абетковий покажчик українських термінів	основна частина (терміни та визначення)
абетковий покажчик скорочень/умовних познач (за потреби)	абетковий покажчик термінологічного міжнародного стандарту
абетковий покажчик іншомовних термінів (за потреби)	абетковий покажчик українських термінів
довідкові додатки (за потреби)	інші довідкові національні додатки (за потреби)
бібліографія	бібліографія (за потреби)
бібліографічні дані	бібліографічні дані

7.1.2. Зміст та оформлення структурних елементів “Обкладинка”, “Титульний аркуш”, “Адміністративні інформаційні дані”, “Передмова”, “Зміст”, “Вступ” та “Нормативні посилання” – відповідно до ВСТ 01.001.004.

7.2. Сфера застосування

7.2.1. Структурний елемент “Сфера застосування” розташовують після структурного елементу “Зміст” або “Вступ” (за наявності).

7.2.2. “Сфера застосування” має однозначно окреслювати об’єкт стандартизації, сферу застосування та поширення ВСТ. Положення структурного елемента можуть починатися так:

- а) “Цей військовий стандарт унормовує терміни та визначення у сфері...”;
- б) “Цей військовий стандарт поширюється / не поширюється на ...”;
- в) “Цей військовий стандарт призначено для застосування підрозділами”;
- г) “Терміни, встановлені цим військовим стандартом, рекомендовано вживати в”.

7.3. Загальне пояснення

7.3.1. Структурний елемент “Загальне пояснення” призначений для полегшення використання ВСТ та його термінологічних даних і має містити інформацію відносно способу структурування та подання у ВСТ термінологічних даних, змісту та особливостей викладення основної частини (терміни та визначення). Така інформація може стосуватися:

- а)** порядку розміщення терміноstatей;
- б)** пошуку еквівалентів терміна в іншій мові (для двомовних чи багатомовних ВСТ);
- в)** граматичних, лексичних чи інших особливостей мови (для двомовних чи багатомовних ВСТ) тощо [3].

7.3.2. Приклади формулювання “Загального пояснення” наведено в Додатку Е до ДСТУ 3966.

7.4. Основна частина (терміни та визначення понять)

7.4.1. Загальні положення

7.4.1.1. Структурний елемент “Основна частина (терміни та визначення понять)” розташовують після структурного елемента “Загальне пояснення”.

7.4.1.2. Основна частина (терміни та визначення понять) військового стандарту – це сукупність термінів і визначень понять, яка відображає систему понять (термінологічну систему) певної предметної сфери.

7.4.1.3 Окремим складником термінологічної системи (терміносистеми) є термінологічна стаття (терміноstatтя).

7.4.1.4. З терміноstatей формують розділи/підрозділи основної частини та розташовують їх у логічному порядку згідно зі структурою подання системи понять. Назви розділів/підрозділів мають точно та стисло передавати їхній зміст. Нумерація розділів/підрозділів основної частини має відображати логіко-семантичну структуру поданої терміносистеми.

7.4.1.5. У межах розділу/підрозділу терміноstatті можуть подаватися в логічному або абетковому порядку.

7.4.1.6. Основна частина (терміни та визначення понять) не повинна містити вимог.

7.4.1.7. Кожна терміно стаття містить усю термінологічну інформацію щодо певного поняття і розглядається як окрема одиниця ВСТ. Терміно статті розміщують відповідно до класифікації понять, прийнятої для розроблення ВСТ.

7.4.1.8. Терміно стаття складається з таких елементів:

- а) класифікаційний номер терміно статті;
- б) термін;
- в) скорочений термін (за наявності);
- г) термін-синонім (за наявності);
- д) скорочення, умовна позначка (за наявності);
- е) nereкомендований (недозволений) термін (за наявності);
- ж) визначення поняття;
- и) іншомовний термін-відповідник (за наявності);
- к) примітка (за потреби);
- л) приклад (за потреби);
- м) джерело (за наявності).

7.4.2. Класифікаційний номер терміно статті

7.4.2.1. Класифікаційний номер терміно статті складається з номера розділу/підрозділу основної частини та власного порядкового номера в межах розділу/підрозділу.

7.4.2.2. Класифікаційний номер терміно статті подають арабськими цифрами напівгрубим шрифтом. У термінологічних додатках класифікаційний номер терміно статті складається з літери “Д” та власного порядкового номера терміно статті. Після класифікаційного номера крапку не ставлять.

7.4.3. Термін

7.4.3.1. Термін складається з одного чи більше слів і позначає поняття у певній предметній сфері.

7.4.3.2. У разі існування кількох термінів у відповідній предметній сфері, їх подають у такій послідовності:

- а) переважний термін (найкраще і найповніше передає значення поняття);
- б) дозволений або допустимий термін (широко вживаний, застосовується як синонім);
- в) nereкомендований або недозволений термін (неточний, незрозумілий чи застарілий).

7.4.3.3. Новий термін створюють у разі відсутності необхідного терміна у будь-якому з джерел, перерахованих у пункті 5.4.

Основні вимоги до терміна, правила словотворення та термінотворення наведено в додатку Г до ДСТУ 3966.

7.4.3.4. Стандартизований термін набирають напівгрубим шрифтом з малої літери в однині (за винятком уживаних лише в множині), розміщуючи його на початку рядка після класифікаційного номера терміноstatті. Термін-словосполуку подають прямим порядком слів (тобто узгоджене означення стоїть перед означуваним словом, а неузгоджене – після нього). Крапку після терміна не ставлять.

(ДСТУ 3966)

7.4.3.5. У складі стандартизованого терміна або після нього можна подати прямим світлим шрифтом слово чи словосполуку в круглих дужках, що уточнює або пояснює значення чи предметну сферу багатозначного терміна.

В абетковому покажчику такий текст не зазначають.

Приклад:

меню (обчислювальна техніка);

луна (звукове мовлення)

Якщо текст у круглих дужках є складником повної форми терміна, то його набирають напівгрубим шрифтом. Повну та коротку (без тексту в дужках) форми терміна в абетковому покажчику подають окремо з одним номером.

(ДСТУ 3966)

Приклади:

(телевізійний) відеосигнал;

синхронізації (зображення)

7.4.3.6. Нерекомендовані чи недозволені терміни подають після застандартизованих (термін, синонім, скорочення) світлим курсивом. Після нього в дужках прямим світлим шрифтом можна зазначити “(нерекомендований)” або “(недозволений)”. В абетковому покажчику нерекомендовані чи недозволені терміни також подають світлим курсивом без наведення слів у дужках.

Приклад:

планування операцій; оперативне планування (нерекомендований)

7.4.4. Визначення поняття

7.4.4.1. Визначення поняття повинно бути раціонально коротким, складатися з одного речення і містити лише ту інформацію, яка робить поняття унікальним. Воно не повинно містити керівні вказівки, обов'язки, процедури, організаційні структури тощо. Якщо така інформація є важливою для розуміння терміна, її подають у примітці до терміноstatті або у додатку до ВСТ.

7.4.4.2. Основні вимоги до визначення поняття наведено в додатку Д до ДСТУ 3966.

7.4.4.3. Якщо термін має всі необхідні й достатні ознаки поняття, то замість визначення ставлять ризику.
(ДСТУ 3966)

7.4.4.4. Рекомендовано подавати до одного терміна одне визначення поняття.

7.4.4.5. Якщо термін позначає кілька понять однієї й тієї ж чи різних предметних сфер, кожне поняття подається з окремим визначенням в окремій терміноstatті, у разі потреби з позначкою предметної сфери (див. 7.4.3.5.). Термін, що повторюється, нумерують за допомогою цифри у верхньому регістрі. В алфавітному покажчику такі терміни подають як один термін, після якого перераховують номери усіх відповідних терміноstatтей через кому.

Приклад:

В основній частині

6.12.5 ціль¹

Район, споруда, об'єкт, особа або група людей, проти яких можуть бути застосовані летальні та нелетальні засоби, щоб викликати певні психологічні чи фізичні наслідки

В алфавітному покажчику

ціль 6.12.5, 6.12.6

6.12.6 ціль²

Те, до чого прагнуть, чого намагаються досягти; мета

7.4.4.6. У визначеннях терміни, що стандартизуються у визначеному стандарті, виділяють підкресленням. Рекомендовано поруч з виділеним терміном у дужках зазначати номер його терміноstatті.

Приклад:

5.4.18 космічний знімок; космознімок

Знімок об'єкта зондування (5.4.22), отриманий з космосу за допомогою технічних засобів дистанційного зондування Землі (5.4.12)

7.4.5. Долучення термінів та визначень понять з інших стандартів

7.4.5.1. Якщо термін і визначення долучено з іншого стандарту, під визначенням у дужках зазначають джерело (ДСТУ чи ВСТ та його номер без зазначення року). Якщо термін і визначення долучено з будь-якого іншого документа, після визначення в квадратних дужках подають порядковий номер джерела інформації, зазначеного в структурному елементі “Бібліографія”.

Приклади:

1) 5.4.17 космічна розвідка; КсР

Вид розвідки, який характеризується добуванням розвідувальної інформації засобами розвідки космічного базування (ВСТ 01.101.001)

2) 2.1.3 обертальний момент тягового двигуна

Момент, що його розвиває тяговий двигун на валу в тяговому режимі роботи [2]

7.4.5.2. Якщо термін або визначення запозичуваної терміноstatті не відповідає вимогам цього ВСТ, то до терміносистеми можна додати скоригований варіант запозиченої терміноstatті, виправивши її граматично і стилістично, додавши чи змінивши ознаки, що розкривають зміст поняття. Зміни в такому разі не повинні порушувати змісту й обсягу поняття. У дужках перед посиланням треба поставити позначку “див. також”, допустимо зазначити зміни в “Загальному поясненні”.

(ДСТУ 3966)

7.4.6. Суміщення терміноstatтей

7.4.6.1. Дві чи більше терміноstatтей, які мають той самий зміст, але різняться між собою одним чи кількома словами, можна суміщати. При цьому, слова, які відрізняються, беруть у квадратні дужки таким чином, щоб зміст спільного тексту з текстом у першій парі дужок та зміст спільного тексту з текстом у другій парі дужок мали сенс і відповідали описанню, що надається у визначенні.

Приклад:

4.5 [лінійний] [конічний] сканер

Сканер, сканувальний промінь якого переміщується [в площині] [по конічній поверхні]

7.4.6.2. Суміщати можна й терміни-синоніми, які мають спільні терміноелементи.

Приклад:

5.3 [моніторинг] [контроль] космічної обстановки у сфері оборони

Спостереження, аналіз і прогнозування стану космічної обстановки для оцінки її впливу на вирішення завдань оборони держави та застосування Збройних Сил України (сил оборони), своєчасного та адекватного реагування на зовнішні загрози національній безпеці держави у космосі, з космосу та через космос

7.4.6.3. В абетковому покажчику суміщені терміни подають окремо, без дужок, посилаючись на той самий номер терміно статті.
(ДСТУ 3966)

7.4.7. Скорочення та умовні позначки

7.4.7.1. Скорочення та умовні позначки не є обов'язковою частиною термінологічної статті. У разі потреби їх подають після терміна або синоніма (за наявності) через крапку з комою напівгрубим шрифтом. Умовні позначки також можна подавати в дужках.

Приклад:

агентурна розвідка; АР

номінальне значення послаблення атенюатора ($D_{\text{ном}}$)

7.4.7.2. Не рекомендується застосовувати скорочення у складі терміна, за винятком загальноновживаних скорочень, наприклад, “НАТО”. При цьому, використання скорочень допускається в синонімах.

Приклад:

Неправильно
захист від РХБЯЗ

Правильно
**захист від радіологічної, хімічної, біологічної
та ядерної зброї; захист від РХБЯЗ**

7.4.7.3. Застандартизовані скорочення та умовні позначки, а також пояснення до них подають у структурному елементі “Умовні позначки та скорочення”. У абеткових покажчиках вони подаються разом з термінами, а якщо їх кількість перевищує 10, формують окремий абетковий покажчик скорочень або умовних позначок.

7.4.8. Іншомовний термін-відповідник

7.4.8.1. До українських термінів рекомендовано подавати іншомовні терміни-відповідники за наявності.

7.4.8.2. Якщо ВСТ – результат запровадження термінологічного стандарту НАТО чи держави-члена НАТО, іншомовний термін-відповідник подають обов'язково.

7.4.8.3. Іншомовний термін-відповідник можна подавати у такий спосіб:

а) після українського терміна світлим похилим шрифтом у круглих дужках з посиланням на джерело інформації в квадратних дужках;

б) окремим стовпцем з початку рядка справа від відповідної української терміноstatті світлим прямим шрифтом, починаючи кожен термін-відповідник з нового рядка (якщо їх більше одного);

в) у разі прийняття термінологічного міжнародного стандарту, коли разом з іншомовним терміном-відповідником подається його визначення, термін-відповідник подають окремим стовпцем з початку рядка, праворуч від відповідної української терміноstatті напівгрубим шрифтом, а визначення – під ним прямим світлим шрифтом.

7.4.8.4. Перед кожним терміном-відповідником ставлять код мови згідно з ДСТУ ISO 639 (зокрема de – німецька, en – англійська, fr – французька, ru – російська) і подають терміни-відповідники в абетковій послідовності кодів назв мов. Усі терміни-відповідники починають з малої літери, тільки німецькі іменники – з великої.

(ДСТУ 3966)

7.4.8.5. Якщо ВСТ – результат запровадження термінологічного міжнародного стандарту, опублікованого однією мовою, код мови перед кожним терміном-відповідником не зазначають, а надають відповідне пояснення у “Загальному поясненні”.

Приклади:

1) **3.11 структура** (*en: structure* [1])

Порядок розташування розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, таблиць, рисунків, додатків у нормативному документі

2) **5.1.3 повна бойова готовність**

en immediate operational

Стан, у якому збройні сили є

readiness [1]

повністю готовими вступити у бій

fr situation paré à combattre [2]

3) 6.2.2 район збору; РЗ

Район, де проводиться
зосередження військ для
підготовки до подальших дій

en assembly area; AA

An area in which a command is
assembled preparatory to
further action [1]

7.4.8.6. Після кожного терміна-відповідника у квадратних дужках подають посилання на джерело інформації – чергове число в “Бібліографії”. Якщо ВСТ – результат запровадження одного термінологічного міжнародного стандарту, джерело інформації не зазначають, а надають відповідне пояснення у “Загальному поясненні”.

7.4.9. Примітки та приклади

7.4.9.1. У ВСТ на терміни та визначення понять примітки можуть стосуватися як будь-якого структурного елемента ВСТ (крім титульного аркуша, назви ВСТ та виноска), так і окремої терміностатті.

7.4.9.2. Якщо примітка стосується структурного елемента ВСТ, її подають відповідно до підрозділу 7.7. ВСТ 01.001.004.

7.4.9.3. У примітці в межах окремої терміностатті наводять інформацію, яка не увійшла до визначення поняття, але є важливою для кращого розуміння терміна, уточнює його значення, сферу застосування тощо.

7.4.9.4. Примітку подають після визначення з нового рядка шрифтом меншого розміру. Слово “Примітка” друкують напівгрубим шрифтом з великої літери, після нього ставлять крапку. Текст примітки друкують прямим світлим шрифтом, починаючи з великої літери.

Приклад:

6.35 хвиля

Зміна фізичних станів середовища, що характеризується полем і рухається зі швидкістю, визначеною в кожній точці і в кожному напрямку властивостями цього середовища.

Примітка. Хвиля створюється локальною дією або множиною таких дій.

7.4.9.5. У деяких випадках для кращого розуміння поняття можна подавати приклади. Приклади друкують шрифтом меншого розміру і подають після визначення (а за наявності примітки – після примітки) з нового рядка з інтервалом в одну висоту основного шрифту. Слово “Приклад” друкують світлим похилим шрифтом з великої літери, після нього ставлять двокрапку. Текст прикладу друкують з нового рядка прямим світлим шрифтом.

7.5. Військові стандарти на скорочення

7.5.1. Структурні елементи термінологічних військових стандартів, в яких стандартизують скорочення, подають та оформлюють у порядку, визначеному у цьому ВСТ.

7.5.2. Структура та порядок подання статті ВСТ на скорочення:

- а)** скорочення напівгрубим прямим шрифтом;
- б)** словосполучення, від якого утворене скорочення, з нового рядка з малої літери (крім власних назв) світлим прямим шрифтом;
- в)** джерело інформації (відповідно до 7.4.5.);
- г)** примітка (за потреби);
- д)** приклади (за потреби).

Приклади:

- 1) **ЗВТ**
засіб вимірювальної техніки
(ВСТ 14.210.003)
- 2) **РЛС**
радіолокаційна станція [5]

7.5.3. У таких ВСТ скорочення подають за абеткою, вказуючи назву абетки у вигляді великої літери напівгрубим шрифтом. При цьому структурний елемент “Абетковий показник” не застосовують.

7.5.4. У статті, в якій описується скорочення, запозичене внаслідок транслітерації з іноземної мови, іншомовний відповідник подають після українського скорочення в дужках світлим похилим шрифтом. Перед іншомовним відповідником через дві крапки подають код мови, а після іншомовного відповідника – джерело інформації в квадратних дужках.

Приклад:

3.4.3 ПК (*en: PC* [6])
персональний комп’ютер

7.5.5. Якщо у ВСТ на скорочення використовують відповідники з однієї іноземної мови, код мови перед кожним скороченням-відповідником можна не повторювати, а надати відповідне пояснення у “Загальному поясненні”.

7.5.6. Якщо джерелом скорочень-відповідників є один міжнародний стандарт, джерело інформації можна не вказувати після кожного іншомовного відповідника, а надати відповідне пояснення у “Загальному поясненні”.

7.6. Додатки до військового стандарту

7.6.1. Абетковий показчик

7.6.1.1. Абетковий показчик – обов’язковий додаток до термінологічного ВСТ. Терміни абеткових показчиків не належать до об’єкта стандартизування, їх подають для зручності користування військовим стандартом.

7.6.1.2. У термінологічних ВСТ подаються такі абеткові показчики:

- а)** українських термінів;
- б)** іншомовних термінів-відповідників;
- в)** скорочень (абревіатур);
- г)** умовних познач.

7.6.1.3. Якщо у тексті військового стандарту скорочень чи умовних познач менше ніж 10, окремий показчик скорочень можна не формувати, а подавати їх в абеткових показчиках українських та іншомовних термінів.

7.6.1.4. В абетковому показчику терміни подають в абетковому порядку, незалежно від того, до якого підрозділу основної частини чи термінологічного додатка вони відносяться.

7.6.1.5. Складні терміни подають непрямым порядком слів у такому порядку:

- опорне слово (іменник);
- неузгоджене означення;
- узгоджене означення.

Приклад:

міжнародний військовий стандарт – стандарт військовий міжнародний;

Якщо словосполучення починається з опорного слова, порядок слів не змінюється.

Приклад:

- предмет постачання;
- вогонь із закритих позицій.

7.6.1.6. В абетковому показчику терміни, синоніми, скорочення та умовні позначки подають напівгрубим шрифтом, nereкомендовані або

недозволені терміни та терміни термінологічних додатків – курсивом. Праворуч від терміна подається класифікаційний номер терміно статті світлим шрифтом.

Приклад:

Абетковий покажчик українських термінів

А	
<i>авіанідтримка</i>	6.1.3
К	
кодифікація військова	6.10.8
КПП	6.10.15
М	
маршрут забезпечення головний	6.12.1

7.6.1.7. У абеткових покажчиках умовних познач літеру абетки перед умовними позначками не зазначають. Після кожної умовної позначки через тире подають термін прямим порядком слів та класифікаційний номер його терміно статті.

Приклад:

Абетковий покажчик умовних познач

d₁ – діаметр	6.2.4
R_{вих ном} – номінальне значення вихідного опору атенюатора	10.2.3

7.5.1.8. Іншомовні терміни-відповідники у абеткових покажчиках розміщують за абеткою відповідної мови прямим порядком слів, як подано в термінологічних міжнародних стандартах.

7.6.2. Довідкові додатки не є обов’язковими структурними елементами ВСТ. Вони призначені для надання пояснень, уточнень чи іншої додаткової інформації, необхідної для кращого розуміння основної частини ВСТ.

7.6.3. Оформлення додатків – відповідно до ВСТ 01.001.004. Оформлення терміно статей у термінологічних додатках – відповідно до вимог цього ВСТ.

7.7. Структурні елементи “Бібліографія” та “Бібліографічні дані” оформлюють згідно з положеннями ВСТ 01.001.004.

8. ПРАВИЛА ПРИЙНЯТТЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЯК ВІЙСЬКОВИХ СТАНДАРТІВ

8.1. Загальні положення

8.1.1. У разі розроблення термінологічного ВСТ шляхом прийняття термінологічного міжнародного стандарту слід дотримуватися порядку запровадження стандартів НАТО (стандартів у сфері оборони держави-члена НАТО) та положень цього ВСТ.

8.1.2. Термінологічні міжнародні стандарти приймають методом перекладу з ідентичним або модифікованим ступенем відповідності.

8.1.3. У разі прийняття термінологічного міжнародного стандарту як національного ВСТ, його структура (нумерація розділів, підрозділів, терміностаней та їх розташування) повинна відповідати структурі термінологічного міжнародного стандарту, до якого долучають структурні елементи, які визначено у підрозділі 7.1 цього ВСТ.

8.1.4. У структурному елементі “Нормативні посилання” першим наводять чинний термінологічний міжнародний стандарт, на основі якого розробляється термінологічний ВСТ, після нього інші нормативні документи, на які є посилання в тексті ВСТ, з урахуванням пункту 7.1.2.

8.1.5. Познаку термінологічного ВСТ, розробленого на основі термінологічного міжнародного стандарту, формують відповідно до вимог ВСТ 01.001.004.

8.1.6. Назву термінологічного ВСТ формують з урахуванням вимог ВСТ 01.001.004 та подають після позначки українською мовою; після неї в дужках подають позначку, номер видання та назву термінологічного міжнародного стандарту, а через кому - позначку ступеня відповідності.

Приклад:

ВСТ 01.112.006-2019 (01) Військовий зв'язок та інформаційні системи.
Словник НАТО зі зв'язку (AComP-01 (Ed. 3), NATO COMMUNICATIONS GLOSSARY, MOD)

8.2. Виклад термінологічного військового стандарту, що розробляється на основі термінологічного міжнародного стандарту

8.2.1. Текст національного термінологічного ВСТ подають двома мовами – українською мовою та офіційною мовою термінологічного міжнародного стандарту, якою його було видано.

8.2.2. У термінологічному ВСТ, що розробляється на основі термінологічного міжнародного стандарту, обґрунтовують і пояснюють будь-які редакційні зміни, відхили і пояснення до них, які подають після україномовної частини відповідної терміноstatті й оформлюють відповідно до ДСТУ 1.7.

8.2.3. Терміни, наведені в термінологічному міжнародному стандарті, у ВСТ вважають іншомовними відповідниками українських термінів. Оформлення терміноstatтей та іншомовних відповідників виконують відповідно до цього ВСТ. Іншомовні відповідники подають тільки ті, які містяться у термінологічному міжнародному стандарті, без зазначення у квадратних дужках джерела інформації.

8.2.4. В основній частині ВСТ терміни подають так, як їх прийнято в Україні, а визначення понять – ідентичним перекладом міжнародного стандарту.

(ДСТУ 1.7:2015)

8.2.5. Структура терміноstatті повинна бути ідентичною в кожній з охоплених військовим стандартом мов, крім відмінностей, притаманних певній мові.

8.2.6. Терміноstatті на різних мовах повинні чітко розмежовуватися, наприклад, подаватися в двох (трьох) колонках одна напроти одної, для зручності порівняння термінологічних даних. При цьому, українські терміни та визначення подають ліворуч, іншомовні – праворуч (див. 7.4.8.3), крім ВСТ на скорочення.

8.2.7. У ВСТ на скорочення, що є результатом запровадження міжнародних стандартів, іншомовні елементи терміноstatті подають у такому порядку, в якому їх подано у міжнародному стандарті. Скорочення-відповідники українською мовою (за наявності) та переклад українською мовою словосполучення, від якого утворене скорочення, подають під іншомовними елементами терміноstatті або напроти них похилим світлим шрифтом. У разі використання застандартизованого українського відповідника, після нього зазначають джерело інформації (див. 7.4.5.1.). За потреби подають примітки та приклади.

Приклад:

AD

air defence

(AAP-06)

ППО

протиповітряна оборона [3]

8.2.8. Під час розроблення терміно статті слід звертати увагу на такі особливості:

а) переважні, загальноприйняті чи nereкомендовані (недозволені) терміни для позначення поняття в одній мові не завжди відповідають переважним, загальноприйнятим та недозволеним термінам, що позначають поняття у іншій мові;

б) подібність на рівні термінів у різних мовах необов'язково означає, що позначені цими термінами поняття тотожні;

в) скорочена форма терміна однієї мови не обов'язково має скорочену форму-відповідник у іншій мові.

8.2.8. Абеткові покажчики термінів термінологічного міжнародного стандарту подають так, як їх подано в оригіналі. Абеткові покажчики українських термінів подають як довідковий національний додаток (після наявних у термінологічному міжнародному стандарті абеткових покажчиків).

Бібліографія

1. Наказ Міністерства оборони України від 24.02.2020 № 56 “Про питання військової стандартизації”, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 05.03.2020 за №№ 240/34523, 240/34524.
2. ДСТУ ISO 860:2018 “Термінологічна робота. Гармонізування понять і термінів”.
3. ДСТУ ISO 10241-1:2018 “Термінологічні статті в стандартах. Частина 1. Загальні вимоги та приклади подання”.
4. AAR-77 (A) “NATO Terminology Manual” (Керівництво НАТО з розроблення термінології).
5. Український правопис (2019).

Ключові слова: військова стандартизація, термінологічний військовий стандарт, термін, визначення поняття, термінологічний міжнародний стандарт, терміноstatтя, терміносистема, запровадження стандарту, термін-відповідник.